

Сузана ПЕТРОВИЋ, архивист
Милена ЈОВАНОВИЋ, архивист
Историјски архив „31. јануар“ Врање

ПРОБЛЕМИ СМЕШТАЈА И БЕЗБЕДНОСТИ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ У КОНТЕКСТУ ВОДИЧА КРОЗ ДЕПО ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА „31. ЈАНУАР“ ВРАЊЕ

САЖЕТАК: Архивску грађу, која представља сведочанство постојања, развоја, промена и свих активности целокупног живота једне заједнице, њеног привредног, економског, политичког и културног живота, у обавези смо да, као установа заштите, у потпуности сачувамо, пошто је она ресурс знања и развојни ослонац ревитализације и опстанка у будућности.

Служба депоа и техничке заштите у архиву има пред собом веома одговоран задатак да својим активностима и предузетим превентивним мерама и поступцима који су прошли тест времена препозна сваку опасност и сачува културно наслеђе у облику и садржају у којем је преузето.

Послови у депоу се не могу планирати као коначни, они трају, понављају се стално или периодично. У процесу заштите архивске грађе, од тренутка преузимања, и примене свих мера безбедности којима би се очувала њена целовитост и продужила трајност носача забележене информације, па до коришћења као ресурса наслеђене вредности из прошлости, посебну улогу имају активности којима се депоновани садржаји штите од уништавања, надгледају у контролисаним условима и као једанпут унети у мрачне депое не остају препуштени миру и забору – напротив, записи остају да живе и да се по потреби уграђују у будућност.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: архивска грађа, заштита, ризик, водич, депо, топографски показивачи

Увод

Архив у Врању основан је од стране Народног одбора среза Врање 31. марта 1962. године. Ова установа је своју делатност започела у објекту Пашиног конака, Селамлуку, а већ 1963. године премештена је у другу зграду Пашиног конака, Харемлук, који није задовољавао услове за рад служби Архива и смештај архивске грађе због недовољног простора и недостатка полица.

Пресељењем у нови објекат Дома културног центра 1977. године створени су повољнији услови за рад свих служби и смештај архивске гра-

ђе. Међутим, у нови објекат премештен је само један део архивске грађе, док је већи део две године био у згради гимназије, а потом је опет враћен у Харемлук, где су услови за њено чување и даље били веома неповољни.

Историјски архив Врање сада се и даље налази у просторијама незавршеног Дома културе. Депо Архива у Врању је простор у којем се чува целокупна архивска грађа предата на чување и представља ризницу писаних извора за историју Пчињског округа.

Историјски архив „31. јануар“ Врање данас врши заштиту архивске грађе на територији седам општина Пчињског округа – Врање, Бујановац, Прешево, Трговиште, Владичин Хан, Сурдулица, Босилеград. Ова надлежност потврђена је Решењем Министарства културе Републике Србије о утврђивању територија Архива, 1996. године.

Ради сагледавања целокупне слике архивске грађе коју поседује Архив у Врању почећемо од уопштених података. У Историјском архиву у Врању налазе се разноврсни фондови. Податке из друштвене, економске, политичке, социјалне, економске и културне прошлости града Врања и Пчињског округа можемо пронаћи у депоима Архива, где је смештено 312 фондова и 8 збирки, што чини око 3.000 метара дужних архивске грађе. Сачувани документи потичу из различитих временских епоха. Највећи део припада другој половини 20. века, а из периода друге половине 19. и прве половине 20. века Архив поседује архивску грађу у дужини од око 30 метара.

Ови фондови су различите провенијенције:

- Органи власти и управе;
- Правосудни органи;
- Просвета, наука и култура;
- Привреда;
- Друштвено-политичке организације;
- Породични и лични фондови;
- Збирке.

На подручју Пчињског округа евидентиране су 524 регистратуре над којима надзор врши архив у Врању.

Депо Историјског архива у Врању

Депои Архива у Врању заузимају површину од 890 метра квадратних и одвојени су од радних просторија. Снабдевени су електронском бравом, а картице које омогућавају приступ депоу поседују само овлашћена лица.

Врата су метална, комплетан простор је покривен противпожарним јављачима и инструментима који мере температуру и влажност ваздуха. Архивска грађа је упакована у картонске кутије, и по унапред утврђеном распореду смештена је у металне регале.

Послови у депоу обухватају: пријем, смештај, издавање архивске грађе архивистима за сређивање и корисницима у читаоници, издавање уверења по захтевима грађана и микрофилмовање, вођење евиденције за целокупну архивску грађу.

Архив преузима архивску грађу која је на основу Закона о културним добрима¹ доспела за преузимање. Рок предаје архивске грађе је 30 година од дана настанка грађе. Грађа која се преузима мора бити сређена, одабрана и пописана, уз сагласност и стручни надзор Службе заштите архивске грађе и регистратурског материјала ван архива. Подаци о преузетој грађи уписују се Књигу пријема архивске грађе.

Преузета грађа смешта се и чува у посебним просторијама депоа. Полице или ормари у којима се грађа одлаже су обележени, као и редови и преграде у њима. Полице су обележене римским бројевима, редови арапским, а преграде малим словима азбуке. Грађа се одлаже слева удесно, и то од првог реда одозго надоле.

Део депоа Историјског архива у Врању

¹ Службени гласник РС број 71/94

Ради лакшег сналажења у Депоу израђени су топографски показивачи, који показује место где се налази грађа појединих фондова или збирки. Као информативно средство о грађи у депоу Архив у Врању поседује Водич кроз депое архива.

Од тренутка примопредаје и одлагања архивске грађе у спремишта архива започињу послови службе депоа и техничке заштите, која подразумева првенствено настојање да очува интегритет сваког документа, независно од његовог облика и природе материјала који носи забележену информацију. Током године се континуирано чине напори да се на време препознају и избегну сви физички, хемијски и биолошки утицаји који деструктивно делују на прикупљено културно наслеђе. Служба не функционише самостално, то је само један сегмент комплексне заштите, и са својим програмом превентиве и коришћења архивске грађе саставни је део управљања архивом.

Одељење Депоа Историјског архива у Врању

Основни проблем у превентивној заштити документације јесте то што нису довољно прецизно дефинисани услови за чување документације и карактеристике архивских депоа. То обично резултира тиме да просторије

планиране за Архив буду недовољног капацитета за пријем и чување документације. Како би се тај проблем решио, архивима се додељују слободне просторије које се обично налазе у сутерену или поткровљу објекта. Ти простори сами по себи не могу да задовоље услове за безбедно чување грађе.²

Одељење Депоа Историјског архива у Врањуима јасно постављене задатке, који су усмерени на реализацију мера превентивне заштите, пре свега да би се до највишег степена безбедности очувао естетски и физички интегритет сваког документа и сваке информације на свим облицима записа, али обавља и друге послове: коришћење грађе, техничку заштиту и др.

Под одржавањем климатских, хемијско-биолошких и физичких услова подразумева се заштита регистратурског материјала и архивске грађе од штетног утицаја: влаге, температуре, светлости, ултравиолетних и других зрачења, физичких и хемијских агенаса, микроорганизама, прашине, инсеката и глодара, који могу довести до оштећења и уништења архивске грађе.³

У архивским просторијама односно депоима температура ваздуха мора се одржавати у распону од 15 до 23°C, а релативна влажност од 50 до 60%.

Архивска грађа у архивским просторијама не сме бити изложена директном утицају сунчевог светла. За осветљење тих просторија користе се вештачки светлосни извори који немају хемијско, фотохемијско и биолошко дејство на регистратурски материјал и архивску грађу. Ради спречавања штетног утицаја биолошких фактора на регистратурски материјал и архивску грађу по потреби се врше дезинфекција, дезинсекција и дератизација архивских просторија.

У архивским просторијама се редовно одржава чистоћа, а повремено се чисте регистратурски материјал и архивска грађа.⁴

Одређени проблеми смештаја и безбедности архивске грађе више од пола века континуирано прате Архив у Врању. У деценијској пракси упознали смо готово све узрочнике негативног деловања и успевали превентивно да пресретнемо њихово деструктивно деловање. Оно што је прику-

²<http://www.arhivistika.edu.rs/clanci/konzervacija-i-restauracija-arhivske-grade/139-snezana-petrov-fizicko-stanje-arhivske-grade-i-registraturskog-materijala-i-stanje-preventivne-zastite-u-arhivima-i-registraturama-u-srbiji>

³ Упутство о чувању регистратурског материјала и архивске грађе савезних органа управе и савезних организација и о информисању Архива Југославије о архивској грађи, Службени лист СФРЈ број 57 /1987.

⁴ Правилник о ближим условима за почетак рада и обављање делатности установа заштите културних добара, Службени гласник РС број 21/95, члан 4.

пљено из прошлости овог поднебља није оштећено, бар до сада, и остаје да служи будућности.

Основни предуслов сигурности је одговарајући простор депоа, у који уносимо и одлажемо нашу прошлост садржану на врло осетљивом материјалу – архивску грађу, на коју могу деловати разни деструктивни процеси.

Продори атмосферске воде и дуготрајно присуство влаге приморавају нас на предузимање активности које нису планиране – измештање већег броја архивских фондова, стално надгледање уређаја за одстрањивање влаге, учестале контроле стања грађе⁵ – којима смо избегли ненадокнадиве штете. Неповољни амбијентални услови и мале могућности за корекцију микроклиме у простору који је већ испуњен архивском грађом остају и даље као проблем који Архив не може самостално да реши. Оштећена кровна конструкција, напукле дилатације и неодржавани одводи воде и даље ће угрожавати простор депоа. До сада смо се сналазили брзо и избегавали штетно деловање, уз реализацију и других својих обавеза.

Недовољан капацитет за спремишта, која су основни предуслов заштите, и често ремећење микроклиматских услова због продора атмосферске воде у подрумски простор који не гарантује безбедно чување, мале могућности за контролисано остваривање минималних стандарда микроклиматских услова, старе инсталације, воде, грејања и увек присутна бојазан од влаге – преносе се као проблем из године у годину и остају само запажања у извештајима, на које друштвена заједница није реаговала. Свесни економских проблема који нас упорно прате, трудимо се бар да очувамо започету иницијативу – за изградњу наменског објекта, с могућношћу етапне реализације; до тада, упорно се сналазимо у труду да заобиђемо све опасности и разним активностима успевамо да избегнемо разградњу и убрзано старење осетљивих материјала.

Велики прилив архивске грађе учинио је да већ сада преузимање грађе морамо да планирамо врло рационално. Трагање за погодним објектом који би привремено користио Архиву за смештај нових архивских фондова за сада није дало резултате; решење тражимо и код стваралаца, смањивањем обима документарног материјала и редовним одабирањем категорија које се трајно чувају и уређивањем њихових депоа.

Одељење депоа и техничке заштите у архиву има пред собом веома одговоран задатак да својим активностима и предузетим превентивним ме-

⁵ Правилник о техничкој заштити архивске и филмске грађе у архивима Србије, донет на седници Скупштине Заједнице архива Србије 28. 12. 1982. године; Објављено у: Архивски преглед, број 1–2, 1982, Београд, 167–180; Скупштина Заједнице архива Србије 28.12.1982. године; Објављено у: Архивски преглед, број 1–2, 1982, Београд, 167–180.

рама и поступцима који су прошли тест времена препозна сваку опасност и сачува културно наслеђе у облику и садржају у којем је преузето.

Задатак Одељења депоа и техничке заштите је да сачува неизмењеним и неоштећеним постојеће списе, настале у различитим временима, различитог порекла и облика, са садржајима, порукама и знањима о прошлости, који представљају културно, политичко, привредно и уметничко наслеђе. Тај задатак архивима је поверила држава, и из те релације произилазе и наше обавезе.

У сложеном систему заштите архивске грађе Одељење депоа и техничке заштите важан је и најнепосреднији извршилац, који од тренутка уношења у архив једног документа, серије или фонда преузима бригу о стварању најбољих услова, који ће гарантовати безбедно чување и успорити процесе природног старења свих облика носилаца информација, благовременим препознавањем деструктивних фактора који делују на разградњу и нестајање забележене информације. Поред овога, активности ове службе подразумевају и све манипулације архивском грађом у различитим случајевима њеног коришћења, послове микрофилмовања, скенирања и др. Предузете мере и примена нових сазнања у заштити архивске грађе треба да се позитивно одразе на интегритет и дуговечност депонованих материјала.

Процена сигурности грађе и поступци у случајевима могуће опасности

Ова служба стално има на уму да је простор у коме су смештена оба депоа архива угрожен честим продорима атмосферске воде, лошом вентилацијом и подрумском микроклимом која не испуњава ни минимум стандарда за чување значајне архивске грађе, па смо у недостатку плана безбедности урадили процену сигурности, и сходно томе разрадили основне поступке у случајевима могуће опасности. Извршили смо упутна обележавања грађе за евентуално измештање, одабирање и попис виталних докумената, распоред потребне опреме, а урадили смо и конкретна задужења радника, јер превентивна заштита и активности у насталим ванредним околностима треба да се тичу свих служби у Архиву. Предузети поступци и мере морају бити применљиви и усмерени на већ препознате опасности, које смо и до сада сналажењем пресретали и контролисали и избегли већу штету.⁶

⁶ Конвенција о заштити културних добара у случају оружаног сукоба, Хаг 14. мај 1954, ратификован; Конвенција о заштити светске културне баштине, Париз 21. новембра 1972, Правилник за извршење Конвенција за заштиту културних добара у случају оружаног сукоба.

Радње које предузимамо често су само сналажење у непредвиђеним околностима, јер ми немамо озбиљнију анализу менаџмента и комуникација ризика ускостручних служби које би сагледале различите опасности и мерљиво утврдиле поступке; немамо никакав микропрограм безбедности, немамо ни анализе ризика на нивоу града и подручја надлежности. Индивидуалним и свакако недовољним сагледавањем безбедносног стања, у оквирума установе, не можемо увек да предвидимо могућа изненађења. Анализом ризика изградиле бисмо теоријски оквир у којем бисмо дефинисали мере које би пресреле могуће и разноврсне опасности, природне и људске.

Поред архивских кадрова, обучености и опреме, један од кључних предуслова осигурања наше записане прошлости и обављања саме архивске делатности јесте и питање архивске зграде. У Републици Србији у последњим деценијама разговара се о потреби изградње наменских објеката за смештај архивске грађе, јавиле су се и конкретне иницијативе за подизање нових архивских зграда, али привремени и нужни смештаји, пренамена војних, здравствених, верских или ревитализација сличних објеката су реална слика нашег стања и могућности.

Довољно смо искусили деловања и последице остварених претњи, и природних и људских – зато данас немамо сачуване велике архиве из XIX и прве половине XX века (Начелство округа, Првостепени суд, општине, срезови, црквени фондови итд. – само у фрагментима, или ништа). Да ли се то ми данас уздамо у мирно време, када је природа мирна и када људи мирују – па и ми данас мирујемо? Ако тако мислимо, ми само понављамо грешке из прошлости.

Овај Архив је 1999. године због опасности од бомбардовања дислоцирао око 300 метара дужних унапред издвојених и обележених фондова на две локације на периферији града, јер је објекат могао да буде мета за гађање (ту је била телевизија, новине, одређене измештене општинске службе), а команда града Депо Архива је одредила за јавно склониште, тако да су непознати грађани међу архивским фондovima често ручавали и одмарали се. Ипак, никаква штета није причињена.

Транзитни процеси и настале промене на овом подручју пред нас су ставили обиман документарни материјал, из којег није вршено одабирање, а који је настао радом великих привредних субјеката (Јумко, Симпо, Новоградња, Коштана, Заваривач и др.). То је сада немогуће преузети, и реална је бојазан да ће ти фондови бити оштећени или уништени. Ако бисмо дугорочно размишљали, схватили бисмо да инвестиције у превентиву никада нису велике, нису луксуз нити трошење ионако малих буџета – далеко су купље последице и непоправљиве штете.

Анализа стања грађе и услова чувања

Једном исцрпном анализом стања грађе и услова чувања у регистра-турама које овај Архив у Округу врањском надгледа, а нарочито испитивањем претпоставке перспективног прилива архивске грађе у Историјски архив у Врању, дошли бисмо до приоритета и интервентних активности које треба предузети у различитим случајевима. Врло чести продори воде у Архив и на подручја надлежности намећу потребу за мобилном комором за исушивање и дезинфекцију грађе, која би се демонтирала и лако преносила тамо где је потребно. Одвлаживачи које ми поседујемо не дају добре резултате, а друге услове за сушење немамо. Природно сушење, на промаји, без контролисања температуре, погодује развоју плесни због успореног испаравања. Штете од глодара, инсеката или немарног руковања у Архиву нисмо имали, вода је увек била највећа опасност.

Што се тиче смештаја грађе у нашем депоу, посебну пажњу смо посветили категорисаној грађи, раритетима и збиркама на фотографском материјалу. Ова грађа смештена је у просторију трезора, у којој се нису дешавале хаварије, бар до сада. Међутим, ова просторија смештена је у најнижем делу депоа, и у случају изливања веће количине воде била би поплављена, пошто је немогуће да буде херметички затворена.

Депои су најважнији део сваког архива. То нису просто магацини за одлагање папира, то је место историје, али и будућност једног подручја, која чека оне којима припада.

Послови у Одељењу депоа су везани за пријем, обраду, смештање и чување архивске грађе, као и њену репарацију и рестаурацију, снимање, микрофилмовање, дигитализацију, издавање, рад са странкама, истраживачку делатност и др. Сваки од ових послова за собом повлачи читав низ утврђених операција, редовних послова и евиденција које води ово одељење (прикупљање података за досијее фондова, општи инвентар, улазни инвентар, њихово вођење, утврђивање система за пријем и смештај грађе, ревизија поретка грађе, контрола одржавања температуре и релативне влажности, противпожарних апарата и електричних инсталација, замена оштећених архивских кутија, изналагање података за уверења, одржавање чистоће депоа и др.). Ми обављамо све ове послове, али око нас су дотрајале инсталације, струјни трафо, енергетски кабл, вертикале за атмосферску воду, вентилација је лоша – амбијент је исти, никаква побољшања нису учињена.

Водич кроз депо Архива у Врању

Једна од евиденција коју је Архив у Врању оформио и кренуо да уредно води и дограђује, поред израде и постављања топографских показивача, јесте Водич кроз депо архива. Скромна површина за смештај архивске грађе, проширивање и стални прилив нове грађе, као и оне која је испунила услове за преузимање, рад у ограниченом простору и недовољним бројем полица, све је то довело до тога да је велики део архивских фондова, посебно оних који потичу од већих органа управе остао разједињен по локацији складиштења, па је то одузимало много времена приликом истраживања изворних података. Смањење броја запослених, као резултат процеса рационализације на нивоу државе, захватило је и већину установа културе, па тако и архиве, што је заједно са природним одливом кадрова наметало потребу за новим реорганизацијама на нивоу установа, без повећања броја запослених; то је све подразумевало и поновно упознавање прераспоређених радника са садржајем и распоредом фондова по одељењима депоа архива.

Зато је и настала иницијатива о изради практичне верзије Водича кроз архивске депое са потребним прилозима – као информативног средства које на најнепосреднији начин упућује у распоред фондова и збирки у депоима Архива.

Водич кроз депо Историјског архива у Врању није рађен као приказ Водича по одељењима, јер није постојала физичка могућност издвајања и формирања одељења, што је био случај у неким архивима где постоје физички издвојена одељења (Одељење правосуђа, Одељење просвете и културе, Одељење збирки и личних и породичних фондова и др.).

Водич кроз депо Историјског архива „31. јануар“ у Врању садржи:

- Распоред фондова у депоима по структурној шеми и месту одлагања;
- Распоред полица у депоу I;
- Распоред полица у депоу II;
- Обележавање просторија у депоу I и правце кретања;
- Обележавање просторија у депоу II и правце кретања;
- Распоред јављача ППЦ;
- Начин одлагања грађе у полицама и обележавање;
- Образац за праћење релативне влажности;
- Пресек депоа I;
- Распоред прекидача за парцијално укључивање струје у депоу I.

Распоред фондова у депоима, као центри део водича, садржи табеларни приказ, чији су саставни делови: *Редни број*, дат на основу шеме поделе усвојене у архиву; *Број сигнатуре*, наравно ако говоримо о архивистички сређеним и обрађеним фондовима; *Назив фонда или збирке*, који подразумева последњи назив ствараоца фонда у току његовог постојања; *Граничне године зраће*, које нису граничне године постојања фонда, већ садржаја сачуване архивске грађе; *Број архивских (или режисурских) јединица*, без обзира да ли говоримо о свежњевима, архивским кутијама, фасциклама или књигама; *Просторија* – соба, депо или одељак у депоу у коме се налази фонд (Депо I, II..., Одељак А, Б, В...); *Број полице* у којој је смештен фонд (наводе се све полице у којима се фонд налази); *Ред (Редови)* где је смештен фонд; *Насиале промене у размештају*, где уносимо сва запажања о кретању фонда (издавање на сређивање и обраду, конзервацију и рестаурацију, премештај и др.). Посебне делове за спратове и предраде у реду нисмо наводили, јер Архив у Врању нема вишеспратне депое, а преграде које имамо код сасвим малих фондова дефинисали смо кроз топографске показиваче, како се не би створила већа конфузија при упису, јер долази до поклапања ознаке стране полице са преградом (аа, аб, бб, ба).

Водич је подложен променама, праћен изменама у топографским показивачима проузрокованим новопримљеним фондовима, фондовима издатим на сређивање и обраду и др., а измене распореда се уносе у одговарајуће рубрике, као и све друге промене.

Цео документ користи се за брже сналажење у депоима Архива.

Закључак

У савременим земљама ниједан облик делатности не може се замислити без законске регулативе, јер се њоме уређују све области друштвеног живота. У области архивске делатности нормативни вид заштите има изузетну важност, не само због великог броја субјеката, ималаца и стваралаца, а самим тиме и огромне количине архивске грађе, већ због њене непроцењиве вредности.⁷

Период успона архивске теорије и праксе, који је у Србији започео доношењем Закона о архивској грађи и архивској служби 1967. године, а касније доношењем и Закона о културним добрима 1994. године, „завештао“ је архивским радницима низ значајних методолошких упутстава, препорука и стандарда неопходних за стручно и квалификовано обављање

⁷ Поповић П. Јован, *Criminal and Violation Regulations for Protection the Archival Material in Natural or Man-Made Disasters*, Atlanti, vol. 18, Трст 2008, стр. 157–167.

заштите архивске грађе и регистратурског материјала. Иако се у Правилнику о техничкој заштити архивске и филмске грађе у архивима Србије⁸ у члану 9. став 2 каже да просторије депоа морају да буду суве, зидови без пукотина и рупа, а прозори (са двоструким окнима) исправни, стање у Архиву у Врању нажалост није такво. Из тог разлога сви запослени у нашој установи максимално се труде да на све могуће начине заштите архивску грађу, јер схватају да је сваки губитак документа ненадокнадив, а одговорност пред потомцима велика.

Надамо се да ће се доношењем Закона о архивској грађи и архивској служби Републике Србије⁹ и подзаконским актима регулисати многа нерешена питања везана за заштиту архивске грађе и на тај начин обавезати осниваче да обезбеде оптималне услове за њено чување.

⁸ Правилник о техничкој заштити архивске и филмске грађе у архивима Србије, донет на седници Скупштине Заједнице архива Србије 28.12.1982. године; објављено у: Архивски преглед број 1–2, 1982, Београд, 167–180; Скупштине Заједнице архива Србије 28.12.1982. године; објављено у: Архивски преглед број 1–2, 1982, Београд, 167–180.

⁹https://arhivistika.files.wordpress.com/2011/02/nacrt_zakona_o_arhivskoj_gradji_i_arhivskoj_sluzbi.pdf

Suzana PETROVIĆ
Milena JOVANOVIĆ

PROBLEMS OF ACCOMMODATION AND SECURITY OF ARCHIVAL
MATERIAL IN THE CONTEXT OF THE GUIDE THROUGH THE DEPOT
OF THE HISTORICAL ARCHIVES „31st JANUARY“ IN VRANJE

Summary

In modern countries, no form of activity can be imagined without legal regulation, because it regulates all areas of social life. In the field of archival activities, the normative form of protection is of exceptional importance, not only because of the large number of subjects, owners and creators, and therefore the huge amount of archival material, but because of its priceless value.

The period of the rise of archival theory and practice, which began in Serbia by adopting the Law on archival material and the archival service in 1967, and later by the adoption of the Law on Cultural Property in 1994, he "bequeathed" to archival workers a number of significant methodological instructions, recommendations and standards necessary for professional and qualified protection of archival material and registry material. Although the Rules on the Technical Protection of Archival and Film Material in the Archives of Serbia, Article 9 paragraph 2 states that the depot premises must be dry, walls without cracks and holes, and the windows (with double windows) are correct, the situation in the Archive in Vranje unfortunately It's not like that. For that reason, all employees in our institution make every effort to protect archival material in all possible ways, because they realize that any loss of the document is irreversible, and responsibility for the descendants is high.

We hope that the adoption of the Law on Archival Material and the Archives of the Republic of Serbia and bylaws will regulate many unresolved issues related to the protection of archival material and in this way oblige founders to provide optimal conditions for its preservation.